

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka a literatury

Teorie vzniku Kyjevské Rusi

Bakalářská práce

Autor: Libor Blažek
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: 7105R056 Historie se zaměřením na vzdělávání
7507R060 Ruský jazyk se zaměřením na vzdělání
Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Sommer
Oponent práce: prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Hradec Králové

2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Libor Blažek

Studium: P16P0091

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání, Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Teorie vzniku Kyjevské Rusi**

Název bakalářské práce A): The Theories of the Origin of Kievan Rus

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá teoriemi vzniku Kyjevské Rusi. Zaměřuje se na formování Kyjevské Rusi z pohledu východních Slovanů, normanských obchodníků, válečníků a v neposlední řadě Byzantské říše. V práci jsou zmíněny důležité aspekty, které by mohly potvrdit či vyvrátit některé z teorií. Práce nastiňuje roztroušenost a nejednotnost východních Slovanů, zmíní důležitá kmenová uskupení a jejich role v utvoření státu.

MACŮREK, Josef. Dějiny východních Slovanů I. Praha: Melantrich, 1947. HAVLÍK, Lubomír Emil. Slovanské státní útvary raného středověku. Praha: Academia, 1987. PIPES, Richard. Rusko za starého režimu. Praha: Argo, 2003.

Garantující pracoviště: Katedra ruského jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Sommer

Oponent: prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Datum zadání závěrečné práce: 1.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci Teorie vzniku Kyjevské Rusi vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a zdroje informací.

V Hradci Králové dne 27. 4. 2021

Libor Blažek

Poděkování

Poděkování patří vedoucímu mé bakalářské práce panu Mgr. Jaroslavu Sommerovi za čas, obrovskou trpělivost a cenné rady. Poděkování také patří mé rodině, která mě podporovala v rámci celého studia.

Anotace

BLAŽEK, Libor, *Teorie vzniku Kyjevské Rusi*, Bakalářská práce, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2021.

Bakalářská práce se zabývá teoriemi vzniku Kyjevské Rusi. Zaměřuje se na formování Kyjevské Rusi z pohledu východních Slovanů, normanských obchodníků, válečníků a v neposlední řadě Byzantské říše. V práci jsou zmíněné důležité aspekty, které by mohly potvrdit či vyvrátit některé z teorií. Práce nastiňuje roztroušenost a nejednotnost východních Slovanů, zmíněna jsou důležitá kmenová uskupení a jejich role v utvoření státu.

Klíčová slova: vznik Kyjevské Rusi, Kyjevská Rus, východní Slované, Kyjev, Novgorod, Varjagové.

Annotation

BLAŽEK, Libor, The Theory of the Origin of Kievan Rus, Bachelor thesis, Faculty of Education, University of Hradec Králové 2021.

The bachelor thesis deals with theories of the origin of Kievan Rus. It focuses on shaping the Kievan Rus from the perspective of the Eastern Slavs, Norman merchants, warriors and, lastly, the Byzantine Empire. The thesis mentions important aspects that could confirm or rebut some of the theories. Furthermore, it outlines the diversity and disunity of the Eastern Slavs and mentions the important tribal groups and their role in the formation of the state.

Key words: origin of Kievan Rus, Kievan Rus, eastern Slavs, Kiev, Novgorod, Vikings.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	9
Úvod do problematiky	11
1. Vývoj východní Evropy.....	13
1.1 Problematika osídlení	15
1.2 Sedmé století našeho letopočtu – počátky utváření východní Evropy	17
1.3 Chazarský kaganát a Stát Bulharů	18
1.4 Náboženský zápas ve východní Evropě a na Blízkém východě.....	21
2. Teorie vzniku Kyjevské Rusi.....	23
2.1 Problematika Ruského chanátu.....	28
2.2 Normanismus a antinormanismus.....	30
Závěr	32
Seznam literatury	35
Seznam Příloh.....	36

ÚVOD

Bakalářská práce *Teorie vzniku Kyjevské Rusi* se zabývá teoriemi vzniku raně středověké Kyjevské Rusi. Dále mapuje období od sedmého století našeho letopočtu do století desátého. O pravdivé teorii vzniku Kyjevské Rusi se dodnes vedou spory. Je tedy nezpochybnitelné, že historické bádání musí pokračovat. Je taktéž nutné hledat další segmenty informací a popřípadě alternativy výzkumu. V práci jsou spojeny prameny jak písemné, tak archeologické, spolu s tezemi odborníků (Lubomír Košnar *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*¹, Dana Picková, *O počátcích státu Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007², Michal Téra *Vyprávění o minulých letech anebo Nestorův letopis ruský*³, Josef Macůrek *Dějiny východních Slovanů I.*⁴, atd.).

V první části je zachycen vývoj východní Evropy po éře stěhování národů. Je zde důkladně vylíčeno sedmé století našeho letopočtu. Dále práce pokračuje popisem problematiky osídlení. Přesněji je zmapováno, kde se slovanské kmeny nacházely a kde se rozprostíraly další raně středověké státy, se kterými se Slované dostávali do styku. Zmíněny jsou taktéž kulturní vlivy, které zasahovaly do slovanského prostředí. Bakalářská práce poté ve stručnosti popisuje dva kaganáty, které přímo sousedily s územím Slovanů. Větší důraz je kladen na Chazarský kaganát i s jeho stručnou historií. Poslední podkapitola této části popisuje náboženské vlivy, které pronikaly ke Slovanům. Cílem této kapitoly je nastínit náboženské zápasení dvou hegemonů, rozdělení sfér vlivu a postavení slovanských kmenů v této problematice.

Následuje stěžejní kapitola práce, v níž jsou rozebrány především hlavní teorie vzniku Kyjevské Rusi, zapsány jsou též autorovy hypotézy ohledně vzniku. Původní teze jsou taktéž zdůvodněny s pomocí publikací odborníků. V kapitole je uvedena problematika označení *Rus*, která prohlubuje konflikt mezi teoriemi. Následuje podkapitola na téma Ruský chanát, jejímž úkolem je stručná analýza zápisu do kroniky od biskupa Prudentia. Dále se v práci

---

¹ Lubomír KOŠNAR, *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*, Praha 1992.

² Dana PICKOVÁ, *O počátcích státu Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007, č. 11/12.

³ Michal TÉRA, *Vyprávění o minulých letech anebo Nestorův letopis ruský*, Červený Kostelec 2014.

⁴ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947.

objevuje kapitola o domnělém vzniku Kyjevské Rusi. Poslední kapitola nastiňuje historické zápolení dvou táborů. Normanisté se snaží obhájit teorii definovanou Augustem Ludwigem von Schlözerem. Proti nim stojící Antinormanisté, kteří nejprve stavěli na pouhých patriotistických názorech, poté však začínají tvořit protichůdné teorie. Následuje závěr a zcela posledními částmi práce jsou pak seznamy literatury a příloh.

Úvod do problematiky

Při nezbytné konfrontaci publikací odborníků je možné si všimnout rozdílného popisu nejasného vzniku Kyjevské Rusi. Dvě nejvíce rozvíjené teorie jsou jistě normanská a poljanská (slovanská), což potvrzuje hned několik publikací, které jsou v práci užity. Mnozí autoři líčí vznik Kyjevské Rusi natolik neurčitě, že jejich teorie nelze vyvrátit. V knize Josefa Soukupa je uveden výrok: „*Pak sem pronikli skandinávští Varjagové, kteří značně přispěli ke vzniku slovanského státu, Kyjevské Rusi.*“⁵ Z tvrzení je patrné, že autor připisuje Varjagům velkou roli při vzniku Kyjevské Rusi, ale nevyjadřuje se k jednotlivým teoriím. Vždy jsou velmi podrobně popsány slovanské kmeny na území, máme i dobré zprávy o Povolžských Bulharech a aktivitě Varjagů. Naproti tomu je zpráva o vzniku státu přesprávně stručná, nebo úplně chybí.

V publikaci profesora Josefa Macůrka je především normanská teorie velmi dobře popsána, ale také zpochyňována.⁶ Autor však nepřináší jednoznačný závěr. V knize *Stěhování národů a východ Evropy* je o normanské teorii samostatná kapitola, ovšem z ostatních teorií jsou popsány pouze fragmenty. Na druhou stranu autoři přicházejí s teorií, že Varjagové byli katalyzátorem všech událostí a pouze uspíšili přetvoření kmenového uspořádání ve feudální středověký stát.⁷ Celý proces pak závisí na míře varjažské organizovanosti a dále na výborném velení.

Město Kyjev bylo podřízeno Chazarskému kaganátu, který však praktickou moc neudržel v takové vzdálenosti od centra říše. Obrányschopnost Kyjeva tak byla zcela odkázána na samotné Poljany. Ti tedy přistoupili na dobrovolné spojenectví s Varjagy.⁸ Otázkou zůstává, v jakém stavu bylo město Kyjev v této době. Poměrně obsáhlý popis nám podává publikace doktora Michala Téry, která popisuje Kyjev od 6. století až po konec 9. století.⁹ Varjagové právě v 9. století získali moc nad městem i jeho okolím. Motivací Varjagů byl jistě obchod, hledání opěrného bodu pro styky s Byzancí. Strategicky výhodná poloha Kyjeva, umožňovala varjažským obchodníkům pohodlně obchodovat s Byzancí. Lze

---

⁵ Josef SOUKUP, *Říše Byzantská, Slované a Evropa*, Zlín 1999, s. 238.

⁶ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 33–35.

⁷ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 240.

⁸ Michal TÉRA, *Vyprávění o minulých letech anebo Nestorův letopis ruský*, Červený Kostelec 2014, s. 56.

⁹ Michal TÉRA, *Kyjevská Rus: Dějiny, kultura, společnost*, Červený Kostelec 2019, s. 141.

předpokládat, že mohl sloužit jako výchozí bod pro loupežné nájezdy. Dle zpráv ovládali Varjagové několik velkých měst na severu země. Novgorod, Stará Ladoga a další města měla sloužit jako opěrné body Varjagů na severovýchodě země. Legendární zakladatel Rurik vládl v Novgorodě a Kyjev by měl být jen dalším městem v moci Varjagů.¹⁰ Po Rurikově smrti se dle jeho přání stane vládcem Oleg, faktický zakladatel Kyjevské Rusi. Po Olegovi nastupuje Rurikův syn Igor.

Takto popsaná historie vzniku Kyjevské Rusi je více propojena s normanskou teorií. Slovanská teorie však počítá se slovanským prastátem, který musel existovat dříve, než se moci v Kyjevě ujali Varjagové.

---

¹⁰ Евгений Владимирович, ПЧЕЛОВ, *Рюрик*, Москва 2013.

1. VÝVOJ VÝCHODNÍ EVROPY

Vývoj východní Evropy v éře stěhování národů byl chaotický jako kdekoliv jinde v Evropě. Pro tuto práci je ale stěžejní klást důraz na východní Slovanů. Je nutné poznat jejich historii o mnoho století dříve, než se na tomto území stali hegemony. Pravlast Slovanů bychom mohli hledat mezi řekami Dněstrem a Dněprem, ale jejich pohyb byl velmi různorodý. Slované se přemisťovali na Balkánský poloostrov, do střední Evropy, do severních částí východní Evropy a dále až k hranicím s Asií (především v pozdějších letech). Jak je uvedeno v knize *Stěhování národů a východ Evropy*, tato expanze do obrovských prostor Sibiře pokračuje celou historii Ruského státu.¹¹

Jisté zprávy o pohybech Slovanů nám dávají archeologické památky. Znamé jsou nálezy keramiky typu Korčak a Peňkova, které dokládají posuny Slovanů směrem na Balkán. Ovšem více stěžejní jsou archeologické památky starých sídlišť a hradišť, které se objevují v okolí velkých řek. Příkladem je uvedeno hradiště u Charkova. Archeologické památky nám dávají téměř jediné důkazy o pohybech Slovanů, jelikož písemné prameny se zajímají o Slovanů spíše v oblastech Balkánu. Pro Byzantské kronikáře byly Ruské země velmi vzdálené.¹² O Slovanech z Ruské země se dozvídáme tehdy, když je napadnuta Konstantinopol spojenými vojsky Varjagů a právě Slovanů. Arabští kronikáři zase naopak popisují spíše Varjagy než Slovanů na tomto území. Proto se historici musí předně začíst do letopisu od mnicha Nestora. Tento letopis však vznikl mnohem později, někdy okolo roku 1111 nebo 1112 (tato informace se často v publikacích liší). Nestorův letopis podává jasnou zprávu o rozdělení východních Slovanů na různé kmeny. Jsou zde zmíněny kmeny jako Poljané, Drevjlané, Dregoviči, Poločané atd. Tyto kmeny jsou zaznamenány také u takzvaného *Bavorského geografa*.¹³ O územních državách těchto kmenů máme také zprávy.¹⁴ Josef Macůrek popisuje ve své knize *Dějiny východních Slovanů I.* všechny kmeny, které odváděly daně Varjagům. Doslova píše: „Byzantský císař Konstantinos

---

¹¹ Jarmila BEDNARÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 224.

¹² Jarmila BEDNARÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 225–226.

¹³ Jarmila BEDNARÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 227.

¹⁴ Mapa k nahlédnutí v: Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 17.

Porfyrogennetos uvádí tyto východoslovanské kmeny, kteří odváděli skandinávským Rusům daň: Kriviče, Verviany (Tiverce), Druguity (Dregoviče), Servie (Sěverjany), Ultiny (Uliče), Drevleniny (Drěvljany), Leuzeniny (Lenčany).¹⁵ Díky těmto zprávám si můžeme celkem snadno rozdělit východní Evropu do několika sfér vlivu. Normané tedy drželi území Krivičů mezi řekami Lovat' na severu, Berezinou na západě až dále na východ za město Smolensk. Dalším územím bylo území Dregovičů mezi řekou Berezina a Pripjat'. Je zvláštní, že autor uvádí Sěverjany, ale již ne Radimiče, se kterými museli přijít do kontaktu, vzhledem k jejich umístění na sever od Sěverjanů. Uliči se nacházeli severně od Černého moře mezi řekami Prut a Dněstr, pokud ovšem byli také nuceni platit daň, tak mimo sféru vlivu Varjagů zůstal „centrální“ kmen Poljanů. Seveřanům též unikli Vjatiči na východě, kde ovšem naráželi na Bulharský chanát. Slované, kteří pobývali v okolí Ilmenského jezera, byli nejseverněji usedlí Slované, kteří se mísili s finskými kmeny. Jako první také naráželi na varjažské kolonizátory a byli brzo podmaněni. Dále profesor Macůrek popisuje 14 kmenů (většina zmíněna výše) i s jejich umístěním ve východní Evropě, opět čerpá z Nestorova letopisu, jehož existence je zlomová, ačkoliv se jedná vzhledem k popisované době o velmi mladé dílo. Pro upřesnění je dobré uvést všechny kmeny, o kterých se zatím nehovořilo: Poločané se zdržovali u západní Dviny, poté jsou zde Bužané, později se označují jako Volyňané (jak název napovídá, sídlili na řece Bug), Dulěbové, jakožto sousedi Bužanů na řece Bug a posledním mezi uvedenými kmeny jsou (bílí) Charvaté.¹⁶ Kmeny byly řízeny kmenovými knížaty (spíše běžně náčelníky), o kterých ovšem nemáme příliš mnoho zpráv. S dalšími kmeny, s nimiž se Slované museli setkávat, práce nastíní v dalších kapitolách. Mnoho zpráv, které by popsaly vývoj v této části Evropy, musíme hledat u Arabů, Byzantinců a dalších. Kroniky ovšem zachycují pouze fragmenty informací, protože dávají přednost mocensky a politicky důležitějším útvarům na Blízkém východě, Kavkazu atd. Východ Evropy trpěl na časté výboje kočovníků, a tak na počátku 7. století, kdy je rozvrácen kmenový svaz Antů Avary, končí také zprávy o východní Evropě, či spíše končí zprávy o východních Slovanech na řadu dalších let.¹⁷

---

¹⁵ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 16–17.

¹⁶ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 18.

¹⁷ Zbyněk VYDRA – Michal ŘOUTIL a kol., *Dějiny Ruska*, Praha 2017, s. 8.

1.1 Problematika osídlení

Nežli bude možné prozkoumat známé teorie, je nutné hledat strukturu osídlení východní Evropy. Záměrně zde není uvedena přesná oblast, jelikož k uchopení celé problematiky je nutné postupovat napříč územím Finských kmenů, Chanátů, anebo prozkoumat i severní hranice Byzantské říše. Dle etnického uspořádání nelze opomenout existenci dvou chanátů/kaganátů, Bulharského a Chazarského, které měly velký vliv na Slovany. Jednalo se o samostatné útvary, jež velmi ovlivňovaly dění ve východní Evropě.

Silné slovanské osídlení v prostoru mezi řekami Dněprem a Dněstrem spadalo pod sféru vlivu Chazarského kaganátu, což nebyl jediný problém slovanského etnika v této oblasti. Jak uvádí Josef Macůrek, problémem slovanského osídlení je především neznalost jiného zřízení než kmenového uskupení. Velké množství na sobě nezávislých kmenů napomáhalo rychlejšímu pronikání na jejich území a následnému ničení samostatnosti těchto kmenů.¹⁸ Rozdrobenost přímo podporovala kolonizaci, kterou zahájili velmi brzy Švédové (9. století) spjatí s královstvím v Upplandu.¹⁹ Rozdílné slovanské kmeny také nesly jinou kulturu. Kultura severních kmenů byla silně ovlivněna Skandinávií, východní kmeny byly ovlivněny Chazarským kaganátem společně s kulturními prvky Bulharského chanátu. Na jih zase silně pronikaly byzantské kulturní prvky. Nejvíce slovanské zůstávaly, dle profesora Macůrka, kmeny Drevljanů a Poljanů.²⁰ Nelišila se jenom kultura, ale i jazyk apod. Na území dnešního Petrohradu a dále na severu se usídlily ugrofinské kmeny (Karelové atd.). Na západě ohraničují budoucí území Rusů estonské kmeny, někdy nazývané souhrnně Čudové. Na východě existoval stát Bulharů, neboli Volžské Bulharsko (Bulharský chanát), jižněji bylo obrovské území ovládané Chazarským kaganátem. Bulharský chanát byl velmi činný co se týče obchodu, a to díky své poloze na středním toku Volhy, ovšem nebyl zcela suverénní a platit tribut Chazarům. Obchod zajímal i Skandinávce, kteří pronikali na území baltských kmenů, později dál na jihovýchod, až se dostali k Byzantské říši. Varjagové obchodovali jak s Bulhary, tak s Byzancí a Chazary. Dále na jihu byly severní provincie Byzantské říše. Mezi těmito raně středověkými státy bylo početné slovanské obyvatelstvo, které již v 6. století asimilovalo mnoho baltských kmenů na západě a severozápadě. Tlak

---

¹⁸ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 32.

¹⁹ Johannes BRØNDSTED, *Vikingové Sága tří století*, Praha 1967, s. 51.

²⁰ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 28.

Slovanů na okolní území pokračoval. Především pak v centru jejich území se formují slovanské kmeny, které jsou stavebními kameny pozdějšího raně středověkého státu známého jako Kyjevská Rus.²¹ Území Kyjevské Rusi je velmi silně ovlivňováno po celou historii kočovnými národy z Asie. Pokud bychom brali v potaz pouze kmeny, které se tudy prohnaly od počátku našeho letopočtu, tak tudy pronikali do Evropy ve 4. st. n. l. Hunové, hned v 6. století n. l. Avari, kteří dle všeho zničili spojené kmenové svazy Antů (Slované)²², a později Chazaři. Ti zde měli ještě v 9. století obrovskou říši, jež zahrnovala i Kyjev. Od devátého století na toto území začíná silný tlak Pečeněhů.²³ Nomádská etnika, která se do východní Evropy dostala z Asie, ovlivňovala historii a vývoj těchto oblastí velmi silně a nelze na ně zapomínat.

---

²¹ Zbyněk VYDRA – Michal ŘOUTIL a kol., *Dějiny Ruska*, Praha 2017, s. 8–9.

²² Zbyněk VYDRA – Michal ŘOUTIL a kol., *Dějiny Ruska*, Praha 2017, s. 8.

²³ Edgar KNOBLOCH, *Nomádi a Rusové*, Praha 2008, s. 29.

1.2 Sedmé století našeho letopočtu – počátky utváření východní Evropy

Ještě před tím, nežli je možné uvažovat o bádání nad vznikem Kyjevské Rusi, je třeba poznat i historii států okolních, se kterými Slované přicházeli často do styku, nebo byli v jejich područí. Situace na počátku 7. století našeho letopočtu nebyla ve východní Evropě ani na Blízkém východě stabilní, vedly se války, a i suverénní státy podléhaly tlaku ostatních zemí nebo občanským rozbrojům.

Východní Evropa zažila ve 4. století našeho letopočtu vpád kočovných Hunů, kteří odsud vyhnali dříve příchozí íránské kmeny Skytů a Sarmatů. U pohoří Ural vládly kočovné ugrofinské kmeny, předci dnešních Maďarů.²⁴ Na západ od nich jsou další ugrofinské kmeny, jejichž teritorium končí u Baltu. Pozdější Karelové budou sídlit právě zde. V sedmém století ovšem severní části byly často asimilovány Slovany, a to především Slověny a Kriviči (Kriviči též pronikali za řeku Berezina, kde se setkávali s baltskými kmeny). Jak bylo popsáno, tak pravlast Slovanů se mohla rozkládat někde mezi řekami Dněprem a Dněstrem. Ve století sedmém už byla ale plocha, kterou východní Slované obývali, minimálně dvojnásobná. Volyňané byli nejzápadněji spolu s Uliči, kteří dosáhli delty řeky Dunaj. Nejseverněji sídlili Slověné, kteří na západě sousedili s Čudy. Slované na východě a jihovýchodě byli sevřeni chanáty, Bulharským a Chazarským, ovšem vznik těchto chanátů se datuje o několik let později, po rozpadu Tureckého kaganátu.²⁵ Více informací bude uvedeno v dalších podkapitolách. Pro celkové shrnutí je třeba si uvědomit, že východní Slované obývali obrovské území evropského části dnešního Ruska. Byli ovšem ohraničení, z východu turkotatarskými kmeny, později dvěma chanáty, ze severu sem v 9. století začali pronikat Varjagové a na západě byly baltské kmeny (Čudové atd.). Na jihu se tenčilo území Byzantské říše s opěrným bodem – pevností Chersonés. Nejlepší pozici dle všeho měli Poljané v centru slovanského území. Zde sídlili mezi dalšími slovanskými kmeny. Situace v okolí těchto území nebyla po celou dobu stabilní, a proto některé slovanské kmeny ztrácely a nabíraly suverenitu v časovém úseku několika let.

---

²⁴ Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 15.

²⁵ Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 18.

1.3 Chazarský kaganát a Stát Bulharů

Říše Chazarů (označována jako chanát či kaganát) je v dnešních dobách upozaděna a zapomínána. Tato říše však dokázala hrát vysokou mocenskou hru i s protivníky, jako jsou Byzantinci, Peršané, Pečeněhové a další. Do jisté míry je to nevšední kaganát, který dokázal změnit způsob života svých obyvatel a z kočování přejít na obdělávání půdy se stavbou měst a pevností. Jak říše vznikla a zanikla popsal doktor Michal Těra ve své stati *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, která se objevuje v publikaci *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a současnost*.²⁶ Protobulhaři se taktéž zapojili do výbojů ve východní Evropě. Po rozpadu jejich „prastátu“ byli nuceni pokračovat dále do Evropy a část z nich, která se vydala na jihozápad, vytvořila stát, který existuje dodnes.²⁷

Odkud se Chazaři vzali, není přesně známo, ale odhaduje se, že přitáhli s Hurskou hordou někdy ve 4. století. Pokud to opravdu takto bylo, tak s Chazary přišli též Bulhaři, jejichž „prastát“ vznikl po rozpadnutí Hurské hordy. Bulhaři byli nuceni k výbojům směrem na jihozápad. Snažice se vyhnout Hunům, pokračovali až do Arménie, a poté dále na západ. Někteří Bulhaři se ovšem podrobili Hunům a bojovali v Hurském kmenovém svazu. Po jeho rozpadu byli Bulhaři využíváni Byzancí proti Ostrogótům, anebo proti sobě navzájem. Pro upřesnění je třeba poznamenat, že Bulhaři se dělili na dvě větve, Utigury a Kutrigury. Ani jedni však nebyli zcela svobodní a často mezi sebou válčili. Kutrigurové úplně zanikli asimilací s obyvatelstvem v Evropě (sev. Itálie, Avari atd.). Východní Utigurové spadali pod Turkotatarský kaganát, o čemž nám podává zprávu publikace *Dějiny Bulharska* od Jana Rychlíka a kolektivu.²⁸ Zlom v dějinách Bulharů nastává za chána Kubrata, který zakládá Bulharskou říši. Kubrat byl ale jediným důvodem existence této říše, po jeho smrti chán Batbajan nedokázal zastavit vnitřní konflikty, a tak se říše rozpadla.²⁹ Chazaři využili situace a někdy okolo roku 654 zaútočili na Bulhary. Bulhaři se po porážce rozdělili. Někteří putovali na západ k deltě Dunaje. Důležitější jsou pro tuto práci však jiné dvě skupiny. Jedna část se rozhodla postupovat na sever k řece Volze, kde později vznikne Povolžské Bulharsko, které

---

²⁶ Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti*, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 15–35.

²⁷ Jan RYCHLÍK a kol., *Dějiny Bulharska*, Praha 2016, s. 34.

²⁸ Jan RYCHLÍK a kol., *Dějiny Bulharska*, Praha 2016, s. 30.

²⁹ Podrobněji popsáno v: Jan RYCHLÍK a kol., *Dějiny Bulharska*, Praha 2016, s. 31.

však bude nakonec podmaněno, alespoň v rámci daní, Chazarskému kaganátu. Další skupina zůstala na svém území a spolupracovala s Chazary (tzv. „černí“ Bulhaři).³⁰

Chazaři poměrně výrazně zasahovali i do vnitřní politiky Byzantské říše. Kaganát byl například u svržení císaře Justiniána II.³¹ Největšího rozkvětu dosáhl kaganát v období od 7. do počátku 8 století. Velký rozsah říše s nově získaným východním pobřežím Krymského poloostrova dokresloval úspěchy nového suverénního hegemona na tomto území, ovšem z jihovýchodu se začala objevovat nová hrozba. Arabové pronikali na Kavkaz a dále do centra Arménie. Chazarové vedli vleklou válku proti nově příchozím Arabům. Jazyček vah se ve válce přesouval ze strany na stranu (Arabové vpadli úspěšně do Kaganátu, ovšem nepodařilo se jim rozbít chazarské síly u Belendžeru).³² Tyto roky lze také považovat za začátek pronikání Islámu mezi Chazary, jejichž náboženské vyznání bylo dosti různorodé. Válka končí absolutní porážkou chazarských sil někdy okolo roku 737. Chazaři dle mírových podmínek měli nyní spadat pod Araby (jako vazalové). Měli též přijmout Islám. Nic z toho se nestalo, jelikož podmínky Arabů byly nemyslitelné i pro samotný Chalífát. Co se týče správy, nemohli kontrolovat tak velké území na severu. Kavkaz však padl do jejich rukou. Tyto události byly zlomové pro další existenci kaganátu. Východní Evropa prožila změnu také, protože Chazaři nyní nebyli schopni vojensky kontrolovat velké území. Více do východní Evropy mezi Bulhary a Slovany se tak začali přesouvat Chazaři. Chazarům válka přesto přinesla slibné spojení s Byzantinci, kteří též válčili s Araby.³³ Chazaři také přesunuli své centrum do Itilu, kde nyní sídlil kagan. Po válce také obyvatelstvo dosáhlo změny. Kočovníci přestávali putovat a raději začali zakládat hradiště, a především obdělávat půdu. Kočovníci zcela nevymizeli, ale stávali se menšinou. V devátém století začali Chazaři západním směrem stavět pevnosti. Pevnosti mají prvky řecké kultury. Zde se projevilo spojení s Byzancí, která poskytla architekty pro stavbu pevností. Nejslavnější Sarkel (Belaja věž) byla postavena okolo roku 831.³⁴ Otázkou zůstává, kvůli komu byly pevnosti

---

³⁰ Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 18–19.

³¹ Michal TĚRA, *Kyjevská Rus: Dějiny, kultura, společnost*, Červený Kostelec 2019, s. 97–98.

³² Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 20.

³³ Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 21–22.

³⁴ František DVORNÍK, *Byzantské misie u Slovanů*, Praha 1970, s. 70.

stavěny. Názory autorů se liší. Na počátku 9. století začala velká vlna skandinávské kolonizace na severu východní Evropy. Kolonizace nepostupovala natolik rychle, aby se skandinávský živel dostal tak blízko k hranicím kaganátu. Na druhou stranu ozbrojené obchodní družiny se velmi často dostávaly k hranicím kaganátu a pokračovaly dále na jih. Je možné vidět v těchto událostech jistou snahu o konsolidaci hranic Chazarů. Chazaři neměli snahu bránit slovanské kmeny, které jim platily daň, a začali na ně ztrácet vliv. Varjagové v pozdějších dobách dostali do svého područí Poljany a další důležité slovanské kmeny, jež do té doby platily daň právě Chazarům. Chazaři na některých území požadovali pouze daně, někde podmaněným kmenům i sami vládli.³⁵ Novým nepřitelem se stali Varjagové, a to jak pro Byzanc, tak pro Chazary, ačkoliv obchod pokračoval dobře. První přímý styk Byzance a Varjagů je útok na Konstantinopol, spíše tedy na okolí města, které bylo Skandinávci vyplněno. Stalo se tak v roce 860.

---

³⁵ Více informací o kaganech a zvyklostech v: Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti*, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 24–25.

1.4 Náboženský zápas ve východní Evropě a na Blízkém východě

Přijetí monoteistického náboženství bylo v raném středověku považováno za civilizační posun. Lidé přejímali jiné hodnoty, měnili svůj způsob života a své zvyklosti. Náboženství mělo v této době velmi důležitou roli v oblasti diplomacie a rozšiřování politického vlivu. Pohanští vládcí tak brzy zjistili, že pro zařazení svých zemí mezi civilizované a vážené partnery v Evropě je nutné najít si jiné náboženství. Na území východní Evropy nebylo dominantní pouze jedno náboženství. Varjagové měli vlastní pohanskou víru, stejně tak Slované, Bulhaři i Chazaři. Především Chazaři začali pociťovat nutnost přechodu z pohanské víry na jinou. Vliv na Chazary se pokoušely uplatňovat křesťanské misie z Byzance. Zároveň se setkáváme se snahou Abbásovců rozšířit Islám. Ovšem velká část obyvatel byla judaistického vyznání. Situace byla podobná i po celé východní Evropě. Je však nutno podotknout, že většina misí se týkala Chazarského kaganátu a Povolžského Bulharska, jakožto nejmocnější států na tomto území.

Situace ve východní Evropě a na Blízkém východě byla v sedmém století velmi nestálá. Především pak Byzantinci museli řešit mnoho problémů. Byzanc hledala proti Arabům spojení, a toho našla v Chazarech. Byzantskou říši s Chazary spojovali především jejich nepřátelé, ať už v roce 627 Peršané, nebo později právě Arabové.³⁶ I přesto Byzanc nepřestávala se snahou rozšířit křesťanství i na půdu kaganátu. Byzanc vyslala k Chazarům diplomatickou misi, jejíž součástí byli zřejmě i Konstantin a Metoděj.³⁷ Kaganát žil mezi dvěma mlýnskými kameny, křesťanstvím z Byzance a islámem z chalífátu Abbásovců. Chazaři si uvědomovali, že je nutné nalézt východisko z této situace a že veškeré snahy o misie jsou spíše snahy o rozšíření politické moci.³⁸ Významnou náboženskou menšinou na území kaganátu byli židé. Jednalo se většinou o obchodníky, kteří dobře znali místní cesty, obchodní podmínky atd. Pro Chazary byla problematika náboženství dlouhou dobu otevřená. Ve druhé polovině osmého století si však Chazaři přece jenom zvolili, konkrétně judaismus. Co je k tomu přesně vedlo, nelze s jistotou říci. Mohlo se jednat o vysoké procento zastoupení židů mezi obyvatelstvem, ale i o snahu nepodlehnout vlivu Byzantinců ani Abbásovců.

---

³⁶ František DVORNÍK, *Byzantské misie u Slovanů*, Praha 1970, s. 70.

³⁷ Jarmila BEDNARÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 242. Uvádí také: František DVORNÍK, *Byzantské misie u Slovanů*, Praha 1970, s. 71–72.

³⁸ Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti*, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 26.

Pro práci je však důležitý pohled na území slovanských kmenů, které obklopovalo několik náboženství najednou – judaismus od Chazarů, Islám od Bulharů, pohanství od Varjagů a křesťanství od Byzantinců. Poljané platící tribut Chazarskému kaganátu měli vlastní pohanskou víru nezávislou na Chazarech. Slované a Poločané sdíleli také slovanskou pohanskou víru a drželi si ji, ačkoliv byli pod vlivem Varjagů, kteří do už tak nesourodého území, co se víry týče, zapojili vlastní náboženství. Finské kmeny – žijící se Slovy pod nadvládou Varjagů – měly své specifické náboženství. Jinak tomu bylo u povolžských Bulharů, kteří přijali Islám bez větších problémů.

Pro území východní Evropy je důležitá kolonizace, a poté i výboje Varjagů, jelikož je Byzanc vnímala jako další silnou skupinu zasahující do soupeření o východ Evropy. Křesťanské misie tedy byly namířeny také na Varjagy, kteří v roce 860 napadli Konstantinopol. Patriarcha Fótios o tomto útoku psal jako o krupobití barbarů, kteří naráželi na konstantinopolské hradby.³⁹

Byzantská říše měla državy nedaleko od území Slovanů. Především jí přináležel jih Krymu, a to oblast v okolí pevnosti Chersonés (kolonie Chersonésos). S těmito oblastmi Slované udržovali čilý obchodní kontakt.⁴⁰ Otázka náboženství je zde zmíněna proto, že je možné v této problematice hledat pojitka k pozdějším událostem, a tedy i vzniku nového feudálního státu ve východní Evropě. Byzantské prameny nám dokazují, že intervence Varjagů měla na východní Evropu velký vliv. Většina pramenů se pak zabývá právě Varjagy, díky čemuž lze přesněji vymezit území, která si podmanili.⁴¹ Jak moc švédští kolonisté a válečníci tímto urychlili proces vzniku Kyjevské Rusi, nebo ji dokonce sami založili, nevíme, o jejich vlivu však není pochyb.

---

³⁹ František DVORNÍK, *Byzantské misie u Slovanů*, Praha 1970, s. 68.

⁴⁰ František DVORNÍK, *Byzantské misie u Slovanů*, Praha 1970, s. 69.

⁴¹ Johannes BRØNDSTED, *Vikingové Sága tří století*, Praha 1967, s. 52.

2. TEORIE VZNIKU KYJEVSKÉ RUSI

Vznik Kyjevské Rusi se datuje rokem 882, kdy došlo k porážce tehdejších kyjevských knížat Askolda a Dira novgorodským knížetem Olegem. Touto bitvou měla začít etapa středověkého státu – Kyjevské Rusi. Historie Kyjevské Rusi se uzavírá v roce 1240. Nelze s jistotou tvrdit, jak tento stát vznikl a kdo byl iniciátorem státotvorného procesu. Většina historiků se opírá o letopisy, které si však mnohdy odporují. Dále je možné si všimnout kronik ze zahraničí, a to pak především arabských pramenů, anebo pramenů byzantských. Ovšem ani tyto písemné prameny nevysvětlují, jak vše začalo.

Dle výkladu Nestorova letopisu ovlivnila vznik slovanského státu varjažská intervence na sever východní Evropy. Josef Macůrek uvádí: „R. 852, když počal panovati řecký císař Michal, počala se nazývati ruská země. Za toho císaře Rusové napadli Cařihrad, jakož se o tom píše v letopise řeckém.“⁴² V roce 859 Varjagové zpoplatnili kmeny Čudů a dalších. Nestorův letopis popisuje rok 862: „Vyhnali Varjagy za moře, nedali jim daň a začali si vládnout sami. Nebyl však mezi nimi zákon, povstal rod proti rodu, počal mezi nimi svár a začali bojovat jeden s druhým. I řekli si: Vyhledejme si knížete, který by nám vládl a spravoval by nás řádně a podle práva. Šli za moře k Varjagům, k Rusi.“⁴³ Zde je možné výroky porovnat s archeologickými památkami. Nestor datuje větší švédskou kolonizaci do druhé poloviny devátého století, což potvrzují díky dochovaným památkám a mohylám T. J. Arne a H. Arberman.⁴⁴ Blíže se k této problematice vyjádřil Lubomír Košnar ve studii *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, která byla publikována v odborném časopise *Studia Mediaevalia Pragensia III.*⁴⁵

Problematická je samozřejmě etymologie slova *Rus*. Odkud se toto označení vzalo a koho přesně označovalo? Normanská teorie se opět opírá především o Nestorův letopis. Otázka je, zdali jsou *Varjagové* a *Rusové* totéž. Například v knize Johannese Brøndsteda se objevuje tvrzení, že švédští kolonizátoři byli nazýváni souhrnně *Rusové*.⁴⁶ Další hypotézou

---

⁴² Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 33.

⁴³ Michal TĚRA, *Výprávění o minulých letech anebo Nestorův letopis ruský*, Červený Kostelec 2014, s. 56.

⁴⁴ Lubomír KOŠNAR, *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*, Praha 1992, s. 137.

⁴⁵ Lubomír KOŠNAR, *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*, Praha 1992.

⁴⁶ Johannes BRØNDSTED, *Vikingové Sága tří století*, Praha 1967, s. 49.

je, že slovo *Rus* pochází z finského označení pro Švédsko, tedy *Ruotsi*, které se tak přetransformovalo až do slovanské podoby *Rus*. Toto označení také mohlo souviset s řekou *Ros*, která se nachází ve středním Podněpří. Ovšem, dle všeho, slovanské pojmenování Švédů bylo *Varjagi*. Polský historik Henryk Łowmiański zveřejnil nejprve tezi, že vnímání Švédů pod slovem *Rus* je pouze Nestorova spekulace. Łowmiański později přichází s teorií, že slovo *Rus* je odvozeno od názvu ostrova *Rujana*.⁴⁷ I další antinormanisté se domnívají, že slovo *Rus* je původem slovanské. Především se pak snaží spojit označení *Rus* s některým ze slovanských kmenů. Například M. Hruševskij se domníval, že toto slovo je poljanské a Varjagové ho přejali až později. V návaznosti na to Hruševskij taktéž tvrdil, že Kyjevskou Rus vybudovali samotní Poljané. Existují také teorie gótské, finské a litevské.⁴⁸ Již dříve zmíněný polský historik Henryk Łowmiański taktéž vyslovil tezi a že slovo *Rus* je mnohem starší a zůstalo mezi obyvateli v oblasti středního Dněpru po iránské skupině. Po vzniku nadkmenového útvaru jej Poljané měli přijmout za své. Pojmenování *Rus* bylo používáno pro pojmenování prastátu východní Slovanů, alespoň tak se domníval Henryk Łowmiański.⁴⁹ Mnohokrát zmíněný Josef Macůrek oproti tomu ve své knize nepochybuje o původu *Rusů*.⁵⁰ Spojuje je se Skandinávií a myslí pod tímto označením Švédy. Macůrek se opírá o množství zahraničních kronik a vlastně i o Nestorův letopis.⁵¹ Autor dále argumentuje lingvistickými analýzami, především pak jmény Oleg (Helgi), Truvor (Thorvard) a dalšími. Poté popisuje i smlouvy kyjevských knížat, kde se objevují jenom skandinávská jména.⁵²

Výše byl uveden úryvek z Nestorova letopisu, který měl vysvětlovat vznik nového státu. Ovšem, do jaké míry může obstát normanská teorie v současnosti, je nutné kriticky posoudit. Slovanské kmeny na území východní Evropy zřejmě nebyly zaostalé, jak se dříve badatelé domnívali. Jak nám uvádějí některé zahraniční kroniky, tak obchod u Slovanů kvetl, stejně tak i řemeslo. Slované se dostávali především díky celkové situaci v okolí do jistého obklíčení. To mohlo podpořit úsilí Slovanů o organizovanější správu území.

---

⁴⁷ Jarmila BEDNÁŘÍKOVÁ – Aleš, HOMOLA – Zdeněk, MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 237–238.

⁴⁸ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 35.

⁴⁹ Jarmila BEDNÁŘÍKOVÁ – Aleš, HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 239.

⁵⁰ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 37–38.

⁵¹ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 37.

⁵² Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 38.

V druhé polovině devátého století musel být tlak, který byl vyvíjen na centrální slovanské kmeny, velmi silný. S novou vlnou příchozích kolonistů ze Skandinávie se do již dávno slovanských oblastí dostal další národ. Dříve zde pobývaly finské kmeny, které však Slované asimilovali. Obdobná situace byla i na severu Pobaltí. Baltské kmeny splynuly za určitou dobu se Slovany. Do příchodu skandinávských kolonistů neměli Slované potřebu vytvářet složitější systém správy. Většina kmenů vládla na svém území z hradišť a později tvrzí. Souhrnně můžeme pak vůdce kmenů nazývat kmenovými knížaty. Do takto rozděleného území vstupují Chazaři, kteří jsou nuceni přesunout se ke Slovanům po porážkách na Kavkazu. Tento problém se týkal především Poljanů v okolí Kyjeva. Je nutné poznamenat, že město Kyjev v této době již mělo jistou prestiž a především bylo důležité pro obchod. Jak již bylo uvedeno výše, Chazarský kaganát však nemohl uplatnit nadvládu jinak než výběrem daní. Lze tak usuzovat, že ačkoliv Poljané byli nuceni Chazarům daň platit, nebylo neuskutečnitelné tuto závislost přerušit. Dle všeho totiž kaganát skomíral a vojensky mohl operovat pouze blíže k centru říše.

Jak je popsáno v knize *Stěhování národů a východ Evropy*, je možné, že Varjagové pouze uspíšili tento proces, kdy Slované cítili nutnost přetransformovat své dřívější kmenové uspořádání.⁵³ Pokud budeme kritičtí i k tomuto výroku, najdeme mnoho neznámých. Předně pak neznáme dobu, kdy měla veškerá tato snaha začít. Navíc Kyjev by nemohla být centrem státu, vzhledem k tomu, jak ho popsal Michal Téra.⁵⁴ Kde tedy leží to centrum slovanského prastátu? Kroniky ze zahraničí taktéž mlčí. Zcela hypoteticky by se mohlo jednat o dobu devátého století, kdy byl tlak na Slovany více stupňován než dříve. Napomáhat transformaci kmenového zřízení mohla znalost několika kultur z okolí, a to především byzantské a dále chazarské, které patřily k velmi rozvinutým. Bulharské a severské vlivy jsou důležité pro jiná slovanská území. Míru vyspělosti Poljanů odhalují archeologické památky z Kyjeva. Byly objeveny pozůstatky knížecího dvorce s některými nezvyklými prvky. Česká archeoložka Magdalena Beranová tento dvorec (viz příloha D) popsala takto: „*Pozůstatky nejsou velké, ale zato mimořádné. Jde o jakési obloukovité základy 18 m dlouhé a více než 1,5 m široké. Výška dosahuje 1–1,5 m. Byly postaveny u Slovanů do té doby neobvyklou technikou: do*

---

⁵³ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 240.

⁵⁴ Michal TÉRA, *Kyjevská Rus: Dějiny, kultura, společnost*, Červený Kostelec 2019, s. 141.

*hliněné mazanice byly položeny žulové valouny z obou stran stěny a mezi ně nasypány úlomky břidlice, desek a malé kameny, které byly rovněž stmeleny hlinou. Nahoře ležely břidlicové desky, úlomky tenkých desek a hliněných tašek, obdobným těm, jaké se užívaly na Krymu v 9.–10. století. Dvorec byl asi okrouhlý a budova bohatě zdobena freskami, mramorem i architektonickými detaily vyřezanými z břidlice, z nichž se zachovaly jenom zlomky. Našly se také keramické glazované dlaždice. Větší část paláce byla ze dřeva.*⁵⁵ Archeologické památky můžeme v Kyjevě najít již z konce 5. století.⁵⁶ I poznatky o nich nám mohou napomoci k prokázání některé z teorií. Archeologické památky vypovídají o životní úrovni i hospodářství, můžeme v nich také hledat prvky jiných kultur, ale politický vývoj nám neosvětlí.

Odborníci se ve většině případů shodují, že normanská teorie trpí tím, že se zakládá především na Nestorově letopisu. Nelze prokázat existenci Rurika, Askolda, nebo Olega. Nestor například vůbec nezaznamenává první severské snahy o kolonizaci již v 7. století. Vikingové ze severu země dále pokračovali po řece Něvě až na Volchov. Zakládali opěrné body jako Stará Ladoga.⁵⁷ Na nesrovnalosti poukazuje také česká historička Dana Picková, která tvrdí: „*Není vyloučeno, že se tu Rurik po svém příchodu na ruský sever opravdu usídlil. Založit Ladogu však v žádném případě nemohl, neboť dendrochronologický průzkum nejstarších pozůstatků zdejších valů ukazuje na letopočet 753.*“⁵⁸ Archeologické nálezy potvrzují přítomnost Varjagů, především pak v 9.–10. století (viz Příloha C). Historici nacházejí další nesrovnalosti v Nestorově letopisu, díky čemuž ztrácí na důvěryhodnosti i normanská teorie. Proti ní se rychle vytvořila antinormanská, tedy spíše okruh vědců, kteří začínali obhajobu svých tezí především na patriotických pohnutkách než na vědeckém bádání. Co je však důležité zmínit, je fakt, že v návaznosti na to vznikla poljanská teorie (taktéž označovaná jako slovanská). Tato teorie vykryštovala po několika tezích vědců jako jsou Mychajlo Hruševskij, Henryk Łowmiański a další. Jedná se o teorii, která počítá s vytvořením prastátu Slovanů ve východní Evropě. Snaží se též dokázat původ označení *Rus* od Poljanů, nikoliv Skandinávců. Teorie počítá především s vládou Poljanů z Kyjeva, ovšem

---

⁵⁵ Magdaléna BERANOVÁ, *Slované*, Praha 2015, s. 186.

⁵⁶ Magdaléna BERANOVÁ, *Slované*, Praha 2015, s. 185.

⁵⁷ Dana PICKOVÁ, *O počátcích státu Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007, č. 11/12, s. 256.

⁵⁸ Dana PICKOVÁ, *O počátcích státu Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007, č. 11/12, s. 256.

členy tohoto státního útvaru měli být i Severjané a Slované.⁵⁹ Tuto tezi rozvíjel především polský historik H. Łowmiański, který na toto téma taktéž zveřejnil některé nepravděpodobné výroky. Pro poljanskou teorii také dodnes neexistují stěžejní důkazy, především pak proto, že písemnictví je u východních Slovanů záležitostí pozdější doby. Rozšíření písma se datuje až na konec desátého století.⁶⁰

Je třeba poznamenat, že antinormanisté vymysleli celou řadu dalších teorií. Avšak v českých vědeckých kruzích jim doposud nebyl dán téměř žádný prostor. Josef Macůrek zmiňuje některé z nich. Tyto teorie reflektují původ samotných Rusů. Je zde teorie finská, zastoupená například Tatiščevem a Butkovem. Autor dále uvádí chazarskou teorii (Ewers) a v neposlední řadě je vzpomenua teorie litevská, kterou definuje Kostomarov.⁶¹ Bohužel pro detailnější seznámení se s těmito tezemi je nutné hledat ve starších publikacích. Novější publikace se věnují již pouze dvěma nejpůvodnější teoriím. Nutno však podotknout, že se jedná o teorie, které stojí na jistějších základech nežli ostatní. Autoři se ve většině případů shodují ohledně konání Varjagů. Jejich obchodní cesty nejprve vedly do Povolžského Bulharska, poté do Chazarského kaganátu až do arabského chalífátu, což je doloženo archeologickými památkami.⁶² Obvyklé byly taktéž obchodní styky s Byzancí. Ovšem Varjagové v roce 860 oblehli Konstantinopol.⁶³ Ačkoliv nikdy Konstantinopol nedobyli, trpělo především její okolí, které bylo několikrát vydrancováno. Tyto výboje se ovšem stávají příčinou posílení byzantské kulturní sféry. Patriarcha Fótios po těchto událostech posílá misionáře do Kyjeva, kteří zde mají v roce 864 zřídit biskupství.⁶⁴ Není doloženo, zda zmíněné biskupství vůbec vzniklo. V době dobytí Kyjeva Olegem zcela jistě neexistovalo.⁶⁵

Nové informace se nacházejí velmi sporadicky. Nejvyužívanějším písemným pramenem je stále Nestorův letopis, ke kterému pak můžeme přiřadit další ruské letopisy, byzantské kroniky, anebo kroniky arabské. Bohužel ani ve spolupráci s archeologickým výzkumem se nám nedostává jasného důkazu k potvrzení některé z teorií.

---

⁵⁹ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 239.

⁶⁰ Dana PICKOVÁ, *O počátcích státu Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007, č. 11/12, s. 253.

⁶¹ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 35–36.

⁶² Dana PICKOVÁ, *O počátcích státu Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007, č. 11/12, s. 256.

⁶³ František DVORNÍK, *Byzantské misie u Slovanů*, Praha 1970, s. 68.

⁶⁴ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 242.

⁶⁵ Michal TĚRA, *Kyjevská Rus: dějiny, kultura, společnost*, Červený Kostelec 2019, s. 141.

2.1 Problematika Ruského chanátu

Po výčtu teorií je nutné prozkoumat i jisté události 9. století, protože se v této době objevuje zápis z kroniky biskupa Prudentia. Tento zápis však vyvolává více otázek než odpovědí. Jak již bylo zmíněno výše, východní Evropa byla etnicky velmi rozmanitá. V 9. století se v oblasti severozápadu východní Evropy měl teoreticky vytvořit stát, nazývaný Ruský chanát. Dle zápisu v kronice měl být v roce 839 neklid mezi slovanskými kmeny, které žily na Dněpru.⁶⁶ Varjagové v tu dobu měli pobývat na území Byzantské říše a plánovat cestu zpět do domoviny. Tito Varjagové byly dle všeho posly vyslanými za císařem Theofilosem, otcem slavnějšího císaře Michaela III.⁶⁷ Varjagové se kvůli nepokojům mezi Slovany na Dněpru přidali k byzantskému poselstvu mířícímu na dvůr Ludvíka Pobožného. Tyto zprávy zaznamenal franský biskup Prudentius. Varjagové s Ludvíkem Pobožným jednali jako vyslanci Ruského chanátu. Ludvík však pochyboval o pravdivosti jejich tvrzení a domníval se, že jsou to Švédí (oni sami se označovali za *Rusy*). Ludvík Pobožný je tak považoval za zvědy.⁶⁸ Pokud bychom považovali slova Varjagů za pravdivá, byl by tedy ve východní Evropě další nezávislý stát.

Zcela hypoteticky by bylo možné popsat i motivace k založení Ruského chanátu. Švédští kolonisté si mohli všimnout rozdrobenosti kmenů v této oblasti. Tyto kmeny nejevily žádné známky správy a vlády. Opěrnými body mohla být města jako Holmgard (Novgorod), Aldeigjuborg (Stará Ladoga), Belozersk a Izborsk, což jsou města, která měla dle legendy být založena třemi varjažskými bratry (Rurik, Sineus, Truvor).⁶⁹ Novgorod měl být hlavním městem a centrem celého chanátu.⁷⁰ Proti tomuto výroku však vystupuje tvrzení Lubomíra Košnara, který se domnívá, že zde chanát své území neměl. Opírá se o fakt, jímž vysvětluje, proč Varjagové byli aktivní v tomto diplomatickém jednání s císařem Theofilosem. Dle všeho se mělo jednat o hrozbu nové vlny kočovníků. Pokud by stát ležel takto severně, tak by měl být mimo přímé nebezpečí.⁷¹ Tento stát by však neměl mít vyšší míru správy, vše mělo fungovalo na principu poplatků. Brzy se mohly ukázat problémy tohoto státu, a to

---

⁶⁶ Johannes BRØNDSTED, *Vikingové Sága tři století*, Praha 1967, s. 50.

⁶⁷ Soupis evropských vládců v knize: Otakar DORAZIL, *Vládcové v dějinách Evropy*, Klatovy 1992, s. 207.

⁶⁸ Více: Johannes BRØNDSTED, *Vikingové Sága tři století*, Praha 1967, s. 50.

⁶⁹ Johannes BRØNDSTED, *Vikingové: Sága tři století*, Praha 1967, s. 51.

⁷⁰ Johannes BRØNDSTED, *Vikingové: Sága tři století*, Praha 1967, s. 52.

⁷¹ Lubomír KOŠNAR, *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*, Praha 1992, s. 133.

především v jeho umístění. Nejlákavějším obchodním partnerem byla Byzantská říše. Ovšem chanát byl příliš na severu a velká část obchodní stezky byla mimo jeho „hranice“ (pokud tedy budeme věřit výrokům Johannese Brøndsteda). Pro kontrolu této stezky musel stát expandovat více na jih, kde ovšem bylo území Chazarů, ačkoliv jejich faktická moc nebyla v této lokalitě tak výrazná. Ruský chanát, ať už byl skutečným, či se jedná o nesrovnalost v zápisech biskupa Prudentia, by mohl být jedním z důkazů pro normanskou teorii. Bohužel zápis nepopisuje další události, a tak je to jediná zmínka o chanátu. Chanát se měl rozprostírat na území dnešní leningradské oblasti s většími plochami na východě a jihu. Na východě by mohl dosáhnout Pskova a na jihu Smolenska.

Zajímavé je také tvrzení, že Varjagové na dvoře Ludvíka Pobožného se nazývají Rusy. Jednalo by se tedy o roztrhání vazeb mezi Švédy v Upplandu a švédskými kolonisty v chanátu. Do jaké míry by bylo možné zpřetrhat vazby a porušit podřízenost vůči domovině, je diskutabilní, především kvůli celkové motivaci výbojů tímto směrem. Důvodem kolonizace byl obchod, ať už s kaganátem Chazarů nebo Bulharů, a později i s Byzantskou říší, či dále s arabskými zeměmi. Pokud by se stát oddělil od Švédů, přestal by fungovat obchod na bázi, na které byl vystavěn. Varjagové nejvíce obchodovali s otroky, kožešinami, medem a tak dále.⁷² Většina zboží byla vyvážena z domovské Skandinávie. Existence Ruského chanátu by dle mého značně zkomplikovala využívání obchodních tras.

Nelze se však dívat na Ruský chanát jako na základ Kyjevské Rusi jako takové. I kdyby existoval, jeho správa by pravděpodobně byla minimální a vláda by se opírala pouze o města, tvrže apod.

Normanisté často zápis biskupa Prudentia považují za důkaz, že *Rus* bylo označením pro severany. To však zpochybňuje fakt, že Frankové styky se Švédy měli a toto označení nebylo kromě tohoto zápisu nikde použito.

---

⁷² Johannes BRØNDSTED, *Vikingové: Sága tří století*, Praha 1967, s. 50.

2.2 Normanismus a antinormanismus

Normanská nebo také varjažská teorie vzniku Kyjevské Rusi, byla ještě v minulém století ta nejvíce důvěryhodná. Její spolehlivost však byla několikrát zpochybňována a v odborných kruzích se utvořily dva protichůdné bloky historiků. Některé z nových teorií Varjagům neupírají jejich velké zásluhy na vzniku Kyjevské Rusi. Normanskou teorii rozvíjel na Petrohradské akademii věd Gottlieb Siegfried Bayer, dalším jejím příznivcem byl Gerhard Friedrich Müller. Na přelomu 18. a 19. století ji definoval August Ludwig von Schlözer.⁷³ Tato teorie se opírá o velkou míru švédské kolonizace. Varjagové zde kromě obchodu i farmařili, jak zmiňuje docent Lubomír Košnar.⁷⁴

Normanisté se opírali především o stěžejní písemnou památku z ruského prostředí, a to *Povesti vremennych let*. Tento letopis je vlastně redakcí a doplněním předchozích letopisů. K pochopení vzniku a původu tohoto letopisu lze doporučit schéma A. A. Šachmatova, z knihy *Vyprávění o minulých letech aneb Nestorův letopis ruský* od doktora Michala Téry (viz Příloha B).⁷⁵ Ze schématu je patrné, že prvotní letopis vzniká někdy v roce 1093 až 1095. Nestorova redakce se datuje na rok 1111. Toto schéma ale není jediné a existuje mnoho teorií i co se letopisů týče. Ohledně Nestorova letopisu se stále vedou spory, jelikož vypráví o vzniku Kyjevské Rusi s velkým časovým odstupem, přičemž oproti ostatním letopisům je patrné, že si autoři v některých informacích protirečí. Ovšem rád bych se vyhnul porovnávání redakcí letopisu, a nechal tuto problematiku odborníkům.⁷⁶ Co se týče prvních vln odporu proti normanismu, je nutné vysvětlit, že odpor byl veden spíše v duchu patriotismu, nikoliv v duchu vědeckého bádání. Především Rusové vnímali teorii jako znevažující přínos Slovanů. V čele ruských badatelů stál sám Michail Vasiljevič Lomonosov, který odmítal fakt, že by se o vznik ruského státu zasloužil kdokoliv jiný než Slované samotní. Většina odporu nepůsobila věrohodně, šlo především o hypotézy a dohady. K antinormanské teorii patřili pak především tito historici: Hruševskij, Filevič, Golubovskij, Zabělin a další. Na druhé straně, po již výše uvedených, se objevují např. Karamzin,

---

⁷³ Dana PICKOVÁ, *O počátcích státu Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007, č. 11/12, s. 254–255.

⁷⁴ Lubomír KOŠNAR, *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*, Praha 1992, s. 130–131.

⁷⁵ Michal TĚRA, *Vyprávění o minulých letech aneb Nestorův letopis ruský*, Červený Kostelec 2014, s. 14.

⁷⁶ Více informací na danou problematiku: Lubomír KOŠNAR, *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*, Praha 1992, s. 131–134.

Ključevskij, Pogodin, Ilovajskij.⁷⁷ V pozdějších letech se však vytvořily i další teorie, které čerpaly z jiných písemných pramenů než normanisté v počátcích své teorie. Předně je nutné pochopit, že odpor proti normanské teorii tu byl stále. Největší míra odporu se zvedla za dob stalinismu. Sovětská historiografie odmítla celou teorii. Věc došla tak daleko, že se popíral i původ dynastie Rurikovců. K celé věci se vyjádřila docentka Dana Picková v článku *O počátcích států Rusů*, v *Historickém obzoru* z roku 2007.⁷⁸ Vedle normanské teorie se v průběhu času objevovaly teorie další. Především o tom, odkud pocházeli Rusové – zda měli finský původ, litevský, či se jednalo o Chazary. Tyto dohady se povětšinou vedly především na domácí půdě, kde i dnes je toto téma stále aktuální. Historiků zahraničních, kteří do teorií zasahují a budují vlastní teze, je menšina. V dnešních dobách posiluje, oproti předchozím tendencím, teorie antinormanská, postavená na vůdčím postavení Poljanů – jistý důkaz ale stále chybí. Antinormanské teorie už dříve počítala spíše se slovanskou cestou, což znamená, že svůj první „prastát“ si měli Slované vybudovat sami bez cizí pomoci. Mocenské sídlo ale mohlo být zabráno právě Vikingy, tím vznikla nám již známá dynastie Rurikovců. Tento příklad však není jediný a jistě se budou objevovat i další teze a dohady.

---

⁷⁷ Josef MACŮREK, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947, s. 33–35.

⁷⁸ Dana PICKOVÁ, *O počátcích států Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007, č. 11/12, s. 255.

ZÁVĚR

V úvodních kapitolách práce zkoumá vývoj východní Evropy, a to hned z několika aspektů. Předně jsou popsány ve spolupráci s publikacemi odborníků slovanské kmeny, které sídlily na území východní Evropy. V podkapitolách se práce zabývá problematikou osídlení oblasti a problémy slovanského obyvatelstva mezi velkými raně středověkými státy, jakými byly Chazarský kaganát, Povolžské Bulharsko a v neposlední řadě i Byzantská říše ovládající jižní území Krymu. Dále je nastíněno pronikání jiných kultur na slovanské území, popsáno je pronikání Varjagů v 9. století na sever země. Práce pokračuje stručným popisem událostí v několika staletích, nejvíce se zaměřují na století sedmé. V tomto století je připisován Slovanům velký územní rozsah. Další část připomene velké středověké státy na východ od slovanského obyvatelstva. Jedná se o Povolžské Bulharsko a Chazarský kaganát. Především pak Chazarům je zde věnována velká pozornost, a to vzhledem k jejich vlivu na Slovany. Především s pomocí publikace Michala Téry práce poukazuje na historii různých kmenů ve voji Hnského vpádu, později organizovaných v raně středověkých státech. Historie kaganátů má mnoho společného, ovšem pro práci stěžejnější Chazaři dostali daleko více prostoru. Tématem poslední podkapitoly první kapitoly je vleklý náboženský souboj dvou hegemonů – křesťanů z Byzantské říše a muslimů z arabského chalífátu. Podkapitola vypovídá o rozšiřování sfér vlivu skrze náboženství. Toto rozšiřování našlo podhoubí v pohanských kaganátech. Povolžské Bulharsko přijalo bez velkého odporu Islám. Chazarský kaganát volil překvapivě judaismus, a to především kvůli silnému zastoupení Židů v řadách obyvatelstva.

Hlavní kapitola měla za cíl popsat teorie vzniku Kyjevské Rusi. Zde nás práce seznamuje s problematikou hlavních teorií. Pokračuje pak výkladem Nestorova letopisu, který uvádí Nestorovy zápisy a ukazuje tento letopis jako opěrný bodu normanistů. Další zkoumanou otázkou je původ slova, označení *Rus*. Zachyceny jsou teorie, které se snaží vysvětlit původ slova *Rus*. Tyto teorie nejsou podrobně popsány, ale jsou zde zaznamenáni historici, kteří s nimi pracovali, nebo je dokonce definovali. Jmenováni jsou např. M. Hruševskij a Henryk Łowmiański. Navíc je uveden i názor archeologa Johannese Brøndsteda, který nepochybuje o skandinávském původu. Autor v dalších řádcích popisuje vlastní hypotézy vystavěné na znalostech a informacích, které jsou k nalezení v uvedené literatuře. Je však nezbytné dívat se na práci jako na hrubý nástin těchto hypotéz. K přímé

konfrontaci s problematikou je nutné více pracovat se zahraničními kronikami, a taktéž navštívit tato území, vzhledem k možnosti spolupráce s domácími historiky atd. První podkapitola měla za cíl popsat hypotetický stát jménem Ruský chanát. V této části se objevuje stručný popis události, kterou zaznamenal biskup Prudentius. Autor zápisu nastiňuje pohled na Varjagy na dvoře Ludvíka Pobožného. Následující kapitola popisuje domnělý vznik Kyjevské Rusi, tak jak je nejčastěji interpretován. Obvyklý výklad tohoto stále nerozřešeného problému ukazuje na fakt, který počítá spíše s teorií normanskou, jakožto nejdéle funkční teorií. Poslední část je věnována souboji normanistů a antinormanistů. Jsou zde zmíněni historici, kteří se snažili dokázat věrohodnost jedné či druhé teorie.

Vzhledem k faktu, že práce je vytvořena převážně z domácí odborné literatury, lze snadno vyvodit, že bádání s vícero prameny může přinést nové informace. Jak již bylo popsáno výše, je nutné při dalším bádání použít více literatury ze zahraničí z okruhu odborníků na raný středověk ve východní Evropě. Pro detailnější výsledky by bylo vhodné navštívit či jinak spolupracovat se zeměmi východní Evropy, kde je větší množství jak historiků, a přirozeně tak i více spisů týkajících se teorií vzniku Kyjevské Rusi.

Domníváme se, že k dalším informacím může vést komparace vývoje několika zemí, v nichž se severané dostali k moci. Jako příklad lze uvést Normany při rozvrácení anglosaské Anglie v roce 1066. Ačkoliv se jedná o dobu, kdy je Kyjevská Rus již ve velkém rozmachu, není od věci sledovat počínání Normanů. Například výstavba tvrzí pro upevnění jejich vlády nad celou zemí apod. I ve východní Evropě je možné toto chování sledovat. Varjažské opěrné body ve východní Evropě nebyly tvořeny jenom za účelem obrany obchodních zájmů Varjagů, ale taktéž kvůli posílení moci na daném území. Z podobnosti mezi výstavbou hradišť v Anglii a ve východní Evropě můžeme usuzovat na podobnou snahu o ovládnutí dobytého území. Tuto hypotézu podporuje i fakt, že místní vládnoucí elity po příchodu Varjagů mizí a jsou nahrazeny elitami varjažskými.

Poljanskou teorii podporuje vojenská intervence na jižním Krymu.⁷⁹ Výboje na území ovládané Byzantskou říší ve spojitosti s prvky, které archeologové doložili na starém knížecím dvorci v Kyjevě, poukazují na možnost rozvinutější státní správy Poljanů než

---

⁷⁹ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 239.

předpokládají zastánci normanské teorie. Do jaké míry je toto hypotetické spojování souvislostí oprávněné, prokáže jedině další výzkum.

V návaznosti na výše uvedené je možné vyjádřit vlastní teze. Byla popsána poljanská teorie, která se řadí k antinormanskému směru. Tato teorie je nejpravděpodobnější při hypotetické úvaze nad východoslovanským prastátem. I kdyby Poljané zřídili nadkmenové uspořádání, nemusí se ještě jednat o raně středověký stát (myšleno s prvky feudalismu). Normanská teorie předpokládá větší vyspělost Varjagů v územní správě. V žádném případě však nemůžeme považovat východoslovanské kmeny v devátém století za zaostalé, ovšem je pravděpodobné, že Varjagové byli v některých aspektech daleko silnější. Například v otázce válečnictví Varjagové disponují kvalitními válečníky, kteří pronikají až do osobních gard byzantských císařů.⁸⁰ Vliv severanů mohl celý proces vytváření státu uspíšit nebo dokonce nastartovat. Tímto způsobem by bylo možné propojit myšlenky poljanské i normanské teorie.

Taktéž nepochybujeme o severském původu dynastie Rurikovců. Jsou zde dva legendární vládci, a to Rurik s Olegem. Druhý jmenovaný také začal stavět mnoho opevněných pozic na svém území.⁸¹ Toto chování je výše zmíněno jako možné ke srovnávání chování severanů v porobených zemích. Do jisté míry vidíme počínání téměř totožné, ačkoliv v jiné době a jiných státech. Správa a vojenská síla se opírala o varjažské válečníky, ze kterých později vznikla šlechta. Na území obývaném východními Slovy jsou stavěny tvrze a hrady. Proti normanské teorii svědčí fakt, že Varjagové byli asimilováni jak Slovy, tak i Finy již od osmého století. Varjažská byla tedy jen velmi malá část obyvatelstva.

Na území východních Slovanů se projevují i vlivy chazarské. Panovník Kyjevské Rusi a taktéž i domnělého Ruského kaganátu byl označován titulem kagan. I první zmínky o životě vládců jsou značně propojeny s chazarskými zvyklostmi (například vláda ze sedla, kočovný život, zpoplatnění porobených kmenů atd.). Nutno podotknout, že život chazarského kagana byl dosti omezený, mnohdy nemohl opustit svůj vlastní palác a vládu za něj vykonával jeho zástupce, někdy označovaný jako „tudun“.⁸² I z těchto důvodů nepokládáme za vhodné přehlížet ostatní méně rozšířené teorie vzniku Kyjevské Rusi.

---

⁸⁰ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ, *Stěhování národů a sever Evropy*, Praha 2017.

⁸¹ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006, s. 243.

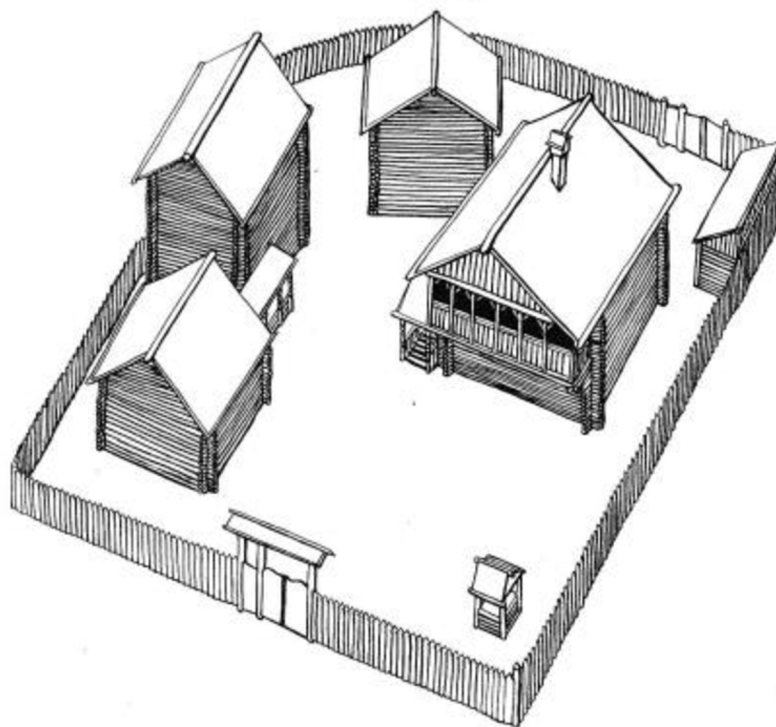
⁸² Další informace o rozdělení moci v: Michal TĚRA, *Chazaři – Stručný životopis jedné zapomenuté říše*, in: *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska, vlivy a souvislosti*, ed. H. Nykl, Červený Kostelec 2006, s. 24–25.

SEZNAM LITERATURY

- BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila, *Stěhování národů a sever Evropy*, Praha 2017.
- BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila – HOMOLA, Aleš – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk, *Stěhování národů a východ Evropy*, Praha 2006.
- BERANOVÁ, Magdaléna, *Slované*, Praha 2015.
- BRØNDSTED, Johannes, *Vikingové sága tří staletí*, Praha 1967.
- DORAZIL, Otakar, *Vládcové v dějinách Evropy (800–1648)*, Klatovy 1992.
- DVORNÍK, František, *Byzantské misie u Slovanů*, Praha 1970.
- KNOBLOCH, Edgar, *Nomádi a Rusové*, Praha 2008.
- KOŠNAR, Lubomír, *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*, Praha 1992.
- MACŮREK, Josef, *Dějiny východních Slovanů I.*, Praha 1947.
- NYKL, Hanuš (ed.), *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska: vlivy a souvislosti*, Červený Kostelec 2006.
- PICKOVÁ, Dana, *O počátcích státu Rusů*, *Historický obzor* 18, 2007, č. 11/12.
- RYCHLÍK, Jan a kol., *Dějiny Bulharska*, Praha 2016.
- SOUKUP, Josef, *Říše byzantská, Slované a Evropa*, Zlín 1999.
- TÉRA, Michal, *Kyjevská Rus: dějiny, kultura, společnost*, Červený Kostelec, 2019.
- TÉRA, Michal, *Vyprávění o minulých letech aneb Nestorův letopis ruský*, Červený Kostelec 2014.
- VYDRA, Zbyněk – ŘOUTIL, Michal – KOMENDOVÁ, Jitka – HLOUŠKOVÁ, Kateřina – TÉRA, Michal, *Dějiny Ruska*, Praha 2017.
- ПЧЕЛОВ, Евгений Владимирович, *Рюрик*, Москва 2013.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A

Kyjev, Podol, usedlost z 10. stol. Rekonstrukce P. P. Toločko a V. A. Charlamov

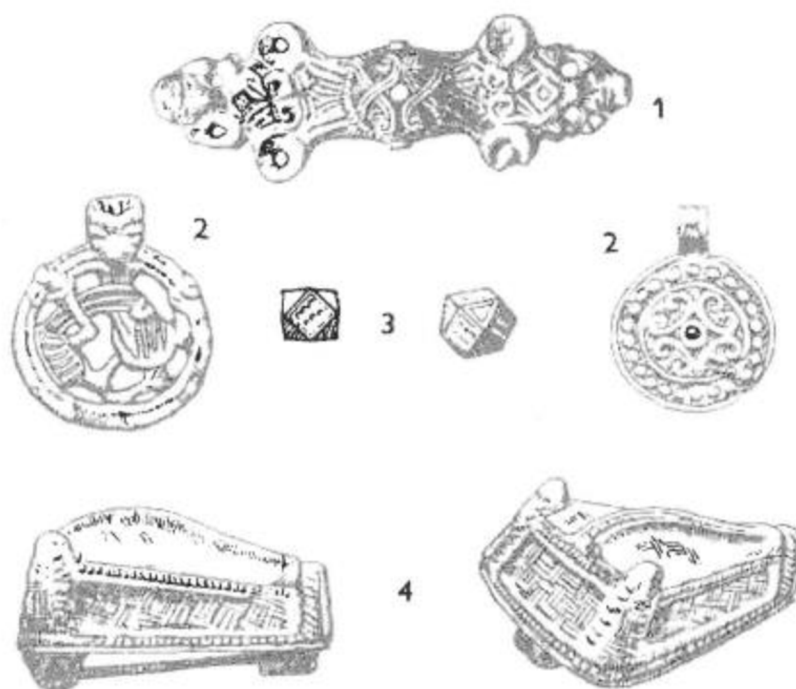
83

---

⁸³ Magdaléna, BERANOVÁ, *Slované*, Praha 2015, s. 187.

Příloha B

Obr. 34. Skandinávské nálezy z horizontu D ve Staré Ladože. 1 bronzová rovnoramenná spona, příbuzná typům JP 71-73, rozšířeným zvl. ve Švédsku nejspíše koncem 9. a na poč. 10. stol., 2 stříbrné závěsky, 3 bronzová závaží, 4 bronzová spona ve tvaru stylizované medvědi hlavy, typická pro ostrov Gotland. Zmenšeno ca 1 : 1,5. Podle V. I. Ravdonikase a K. D. Lauškina.

84

---

⁸⁴ Lubomír KOŠNAR, *Severní Evropa v raném středověku a vikingská expanze*, in: *Studia Mediaevalia Pragensia III*, Praha 1992, s. 142.

Příloha C

85

---

⁸⁵ Michal, TÉRA, *Vyprávění o minulých letech anebo Nestorův letopis ruský*, Červený Kostelec 2014, s. 14.